

کشته شدن بارمان به دست قارن، منسوب به سلطان محمد و میر سید علی، مجموعه خصوصی، Ibid: 141

مطالعه تأثیرپذیری نگاره‌های شاهنامه طهماسبی از تغییر مذهب در دوره صفوی

میترا شاطری* پروانه احمد طجری**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۲/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۸/۱۵

چکیده

در آغاز قرن دهم هجری، با قدرت یافتن صفویان، مذهب تشیع در ایران رسمی شد. در طول تاریخ، مذهب به عنوان عاملی مهم در روند اندیشه‌ها و افکار ملت‌ها مطرح بوده است. از این رو در هر دوره تأثیرات عمیقی بر فرهنگ و هنر جوامع داشته است. در دوره صفویه نیز هنر از نهضت مذهبی ایجاد شده در این عصر بیبهره نماند و هنرمندان این دوره توانستند با تأثیرپذیری از مذهب تشیع، افکار و عقاید خود را در آثار هنری و صنعتی تولید شده منعکس نمایند. از جمله این هنرها نگارگری بود. با توجه به اینکه شاهنامه همواره یکی از مهمترین منابع الهام‌بخش تصویرگری برای هنرمندان ایرانی محسوب میشد، بستری مناسب برای نمایان ساختن تأثیر و تأثرات فرهنگی هر دوره فراهم میساخت. شاهنامه طهماسبی نخستین اثر سترگ تولید شده در کتابخانه سلطنتی تبریز دوره صفوی است که تصویرگری آن از دوره شاه اسماعیل اول آغاز و تا دوره شاه طهماسب ادامه پیدا کرد. این پژوهش با هدف بررسی چگونگی تأثیرگذاری مذهب تشیع بر نگاره‌های شاهنامه شاه طهماسب به عنوان نخستین اثر قابل توجه دوره صفوی به مطالعه مضامین شیعی نگاره‌های این شاهنامه می‌پردازد و سعی در پاسخگویی به این پرسش‌ها دارد: تغییر مذهب و رسمی شدن تشیع به چه میزان بر نگارگری شاهنامه طهماسبی اثر گذاشته است؟ نمادهای شیعی در قالب چه عناصری و در کدام صحنه‌ها و مجالس به تصویر درآمده‌اند؟ در همین راستا از میان تمامی نگاره‌های این شاهنامه (۲۵۸ نگاره) پانزده نگاره به واسطه دارا بودن نشان‌های شیعی به عنوان جامعه آماری در پژوهش حاضر انتخاب شدند. با بررسی و مطالعه نگاره‌های این اثر، میتوان تأثیرات مذهب جدید (تشیع) را که به وضوح و با ظرافت و دقت فراوان در بسیاری از نگاره‌های این نسخه در قالب عناصری همچون ذکر نام حضرت علی (ع) در درفشها و سردرفش‌های جنگی و تزئینات بناها و یا کلاه دوازده‌ترک قزلباشان ترسیم شده‌اند مشاهده کرد. این مقاله بر اساس شیوه یافته‌اندوزی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای همراه با روش توصیفی - تحلیلی به نگارش درآمده است.

واژگان کلیدی

شاهنامه طهماسبی، نگارگری صفوی، مکتب تبریز دوم، هنر شیعی، تشیع.

*استادیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه شهرکرد، شهرشهرکرد، استان چهارمحال بختیاری. Email: shateri.mitra@lit.sku.ac.ir

**دانش آموخته کارشناسی ارشد باستان‌شناسی دانشگاه شهرکرد، استان چهارمحال بختیاری.

Email: parvaneahmadtajari@yahoo.com